

mpc
METODICKO-PEDAGOGICKÉ CENTRUM

VZDELÁVANÍM
PEDAGOGICKÝCH ZAMESTNANCOV
K INKLÚZII MARGINALIZOVANÝCH
RÓMSKYCH KOMUNIT

Moderné vzdelávanie pre vedomostnú spoločnosť / Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ

Kód ITMS: 26130130051

číslo zmluvy: OPV/24/2011

Metodicko – pedagogické centrum

Národný projekt

**VZDELÁVANÍM PEDAGOGICKÝCH ZAMESTNANCOV
K INKLÚZII MARGINALIZOVANÝCH RÓMSKYCH KOMUNIT**

Mgr. Dagmar Hrušková

Regionálna výchova

II. časť Žime spolu

Vydavateľ: Metodicko-pedagogické centrum,
Ševčenkova 11, 850 01
Bratislava

Autor UZ: Mgr.Dagmar Hrušková

Kontakt na autora UZ: ZŠ s MŠ, Hviezdoslavova 30,
Závodka nad Hronom

hruškovad@pobox.sk

Názov: **Regionálna výchova**

Rok vytvorenia: <2014>

Oponentský posudok <PaedDr. Marta Vargová>

vypracoval:

ISBN 978-80-565-1013-1

Tento učebný zdroj bol vytvorený z prostriedkov projektu Vzdelávaním pedagogických zamestnancov k inklúzii marginalizovaných rómskych komunití. Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov Európskej únie.

Text neprešiel štylistickou ani grafickou úpravou.

Obsah

Vysvetlivky	4
Žime spolu	5
Tiahnu vozy maľované.....	8
Hymna a vlajka	10
Zvyky a obyčaje Rómov	11
Rómska kuchyňa.....	15
Marikľa, Gója, bokele	16
Rómovia a oheň.....	18
Pracovný list Naši susedia	19
Pracovný list Hymna a vlajka Rómov.....	20
Pracovný list Zvyky a obyčaje Rómov.....	21
Vstupný dotazník.....	22
Výstupný dotazník	24
Záverečný test	26
Bibliografické odkazy a internetové zdroje	29

Vysvetlivky

V rukách držíš druhý diel učebných textov. V nich sa stretnáš s malými obrázkami, ktoré ťa budú sprevádzať textom.

Prihlás sa

Pozorne počúvaj

Otvor si pracovný zošit

Skúmaj, hľadaj

Pozrieme si film

Prečítame si

Otázka pre teba

Za usilovnú prácu na hodine získaš od učiteľky žetóny. Môžeš ich získať aj od spolužiakov, keď im pomôžeš s úlohou. Na konci roka najusilovnejší regionálni bádatelia budú odmenení. Preto si žetón podpíš a uschovaj si ho do obálky v pracovnom zošite alebo na inom vhodnom mieste.

Žime spolu

Anička je dvanásťročné dievča. Pred šiestimi mesiacmi sa odsťahovala zo Závadky nad Hronom do Talianska.

Prečo? Z akého dôvodu?

Ocko tam už niekoľko rokov pracoval a mamičke aj jej bolo za ním smutno. Odišli za ním. Cez prázdniny musela chodiť do jazykovej školy pre prisťahovalcov, aby sa naučila po taliansky. Zvládla to celkom dobre. Pomohli jej talianske kamarátky, ktoré si hneď našla. Škoda, že boli len na prázdninách pri starých rodičov. V škole bolo dobre, pomaly si zvykala. Aj učitelia boli v pohode. Len ju trochu mrzelo, že je takou šedou myškou v kolektíve. Nik o ňu nemá záujem. Nie ako na Slovensku. Tam mala svoju partiu. Čo jej najviac chýbalo, bol detský súbor, tanec, spev, ktorý tak milovala. V Taliansku sa učia talianske pesničky. Niežeby boli špatné, no nemá k nim taký vzťah. Učila sa ich, lebo musela. Práve teraz sa trieda pripravuje na školskú vianočnú besiedku. Aj jej trieda nacvičuje program, akúsi scénu s pesničkou. To ju veľmi nebaví. Radšej by zaspievala nejakú našu slovenskú pesničku. Keby tak vedeli, aké máme krásne piesne. Lenže nik o ne nestojí.

Do triedy vchádza učiteľka. Anička ju ešte nevidela. Prišla zastupovať učiteľa hudobnej. Po hlasovej rozcvičke začala hru podobnú našej „Ide pieseň dokola“. Aj na Aničku prišiel rad. „Čo mám spievať? Taliansku alebo slovenskú?“ v duchu sa rozhoduje. „Slovenskú!“ Nadýchla sa a začala: „Voda sa vyľala, brehy замуľala...“. Spolužiaci s úžasom počúvali a učiteľka sa usmievala. Keď skončila, spolužiaci jej zatlieskali. Učiteľka sa jej opýtala: „Ty si Slovenka?“ „Áno,“ odvetila Anička. „Aj ja,“ prekvapila Aničku učiteľka. Potom ju spolužiaci požiadali ešte o jednu pieseň. Pani učiteľka jej kázala pripraviť si prezentáciu o svojej krajine, o rodine, o zvykoch na Slovensku.

Počas cestovania električkou si Anička uvedomila, že v podobnej situácii ako ona sa na Slovensku nachádzajú aj niektorí bývalí spolužiaci. Uvedomila si, že o nich vie veľmi málo. Že sa s nimi nerozprávala, nemala o nich záujem, ba dokonca jej boli ľahostajní.

Vieš, ktorých spolužiakov mala Anička na mysli?

Prečo sa cítila Anička ako oni?

Otvor si pracovný list a urob si krátky dotazník o tom, čo vieš o (chomóR).

Touto hodinou začíname tematický celok „Žijeme spolu“. Oboznámime sa v ňom s históriou Rómov, ich kultúrou, naučíme sa rómsku pesničku, uvaríme si rómske tradičné jedlo, prečítame si rómsku rozprávku a spoznáme významné rómske osobnosti na Slovensku.

Dúfam, že nemáš nič proti tomu.

„Ma de pr'oda, saví hin manušes morčí, aľe dikh, savo les hin jilo.“

(Nehľad' na to, akú má kto kožu, všímaj si, aké má srdce).

Aj Rómovia majú svoje príbehy a legendy, rozprávky a iné písomné dedičstvo. Jedna legenda rozpráva o tom, ako vznikli.

Pozorne počúvaj, aby si vedel odpovedať na otázky v PL.

Legenda

*Rómovia kedysi žili so svojim otcom Slnkom a ich matka Zem smútila za nimi. Plakala a prosila otca Slnko, aby k nej poslal jej deti. Chcela sa o ne s láskou starať. Otec ich zavolať a riekol im: „Milé deti, vašej Matke Zemi je za vami smutno, nuž vás k nej posielam. Nehnevajte sa na mňa. Už nikdy sa ku mne nevrátite. Keď vám bude na Zemi veľmi ťažko, spomeňte si na mňa. Pamätajte si, že vás budem mať stále rád. Nikdy na vás nezabudnem, veď som váš otec. Dary, ktoré odo mňa dostanete – **vúšeň a piesne** – vám budú otvárať cestu k ostatným ľuďom. Vašu matku milovať neprestanem, aj keď si musím vziať inú ženu.“*

Preto spievajú Rómovia tak smutné, clivé pesničky o otcovi a o matke a naťahujú ruky k Slnku a plačú.

Otec Slnko sa oženil s inou ženou. Hovorili jej Parňi Gadži. Bola krásna, ale pyšná a zlá. Stále otcovi vyčítala, že má s našou mamou čierne a škaredé deti. Chcela, aby na ne zabudol: „Pozri sa na naše deti, aké sú krásne a biele.“ Otcovi pukalo srdce žiaľom, keď to počúval. Bránil sa tomu: „Ako by som na ne mohol zabudnúť, veď sú to tiež moje deti a mám ich rovnako rád ako tie naše!“ Rómovia a ich matka, čierna Zem, ľutovali svojho otca a plakali nad jeho životom.

Keď otec Slnko neurobil, čo od neho Parňi Gadži žiadala, opustila ho. Zostal s bielymi deťmi sám. Deti potrebovali matku, plakali a hľadali ju. Otec nevedel, čo si má počať. Bol zúfalý a bezradný. Deti Zeme to videli a volali k Slnku: „Otecko, netráp sa! Pošli ich k nám. Postaráme sa o nich,“ volali čierne deti, „veď sú to naši bratia a sestry a naša matka Zem ich prijme za vlastné.“ Otec počúvol a poslal deti Parňi Gadži k matke Zemi. Všetci žili spoločne.

Rómovia ich mali radi, ale biele deti boli pyšné po svojej matke. Začali si medzi sebou rozdeľovať Zem. Len Rómovia si nevzali nič. A prečo aj, veď celá Zem je ich matka.

Počul si už niekedy túto legendu? Páčila sa ti?

Otvor si praconý list a pust' sa do úlohy. Žetón sa ti iste zíde.

Tiahnu vozy maľované

Čo si myslíš, odkiaľ prišli Rómovia na naše územie?

Kým prišli do Európy, prešli tisíce kilometrov. Pravlast'ou Rómov je India. Pravdepodobne patrili k chudobnej skupine obyvateľstva, ktorá žila kočovným spôsobom: živili sa kováčstvom, spracúvaním kože, hlíny, dreva a prútia (výrobou metiel a košíkov), chovom a predajom koní. Veštili z rúk. Milovali hudbu, spev a tanec. Zabávali hudbou a tancom ostatné obyvateľstvo. Pravdepodobne patrili ku kmeňu Dómov. Pred 1000 rokmi odchádzajú z Indie. Prechádzajú Áziou, Malou Áziou a prichádzajú do Grécka.

Skús porozmýšľať, aké príčiny mohli prinútiť Rómov odísť zo svojej krajiny?

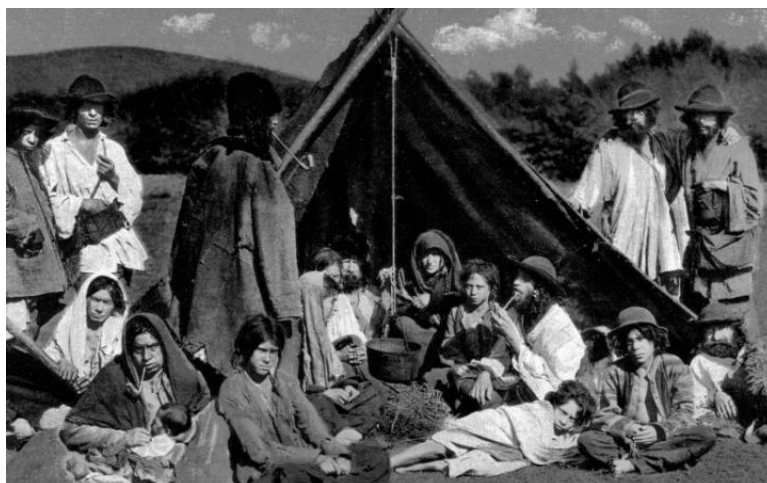
Keď predkovia dnešných Rómov prechádzali v 12. a 13. storočí cez Európu, predstavovali sa ako kniežatá z Malého Egypta. Preto ich začali označovať ako „egyptský ľud“, „Egypt'ania“. V 15. storočí sa na krátky čas usídlili v Grécku. Toto osídlenie je v starých listinách zaznamenané ako „Malý Egypt“. Rómov dodnes na východnom Slovensku nazývajú „farahúnmi“.

Pripomína ti niečo slovo „farahún“?

Rómovia boli veľmi zruční kováči. Túto ich zručnosť využívali vo svoj prospech Turci vo svojich vojnových výpravách po Európe. Rómovia pre nich vyrábali a opravovali zbrane. Ľstiví Turci ich

využívali na vojenskú špionáž v Západnej Európe.

Kočovní cigáni

Ako sa darilo Rómom v nových domovoch?

V Rumunsku celých tristo rokov šľachta otrocky a neľudsky zaobchádzala s Rómami. Veľmi ťažko sa ich postavenie menilo. Podarilo sa to až v roku 1945, kedy Rómov zrovnoprávnili v spoločnosti.

Čo to znamená zrovnoprávnenie?

Rómovia kočovali na vozoch z miesta na miesto po krajine. To sa nepáčilo kráľom a snažili sa Rómov usadiť.

Aj v Uhorsku sa o usadenie rómskeho obyvateľstva pokúsili panovníci Mária Terézia a Jozef II. Tí chceli Cigánov, ako nazývali kočovní ľud, premeniť na roľníkov a prideliť im pôdu. Nútili ich, aby splynuli s ostatným obyvateľstvom, postavili im rodinné domčeky. Museli prijať kresťanské meno. Tieto zákony obsahovali moderné myšlienky, napríklad deti mali chodiť do školy. Nemali byť viac nazývaní Cigánmi, ale novosedliakmi. Cigánov

Vozy- príbytky kočovných Cigánov

po prvý raz nevyháňali z dedín a miest, ale počítali s nimi ako s obyvateľmi svojej krajiny. Nariadenia oboch panovníkov sa stali vzorom aj pre ostatné európske krajiny.

Z dvesto rokov starých spisov sa dozvedáme, že Rómovia v tom čase žili na celom území dnešného Slovenska. Väčšina už žila usadlým spôsobom života, živili sa najmä kováčstvom, muzikanstvom a príležitostnou prácou na poliach u bohatších gazdov.

Karol III. – panovník Španielska, sa tiež pokúšal zmeniť spôsob ich života. Dokonca zakázal používať ich typický odev a aj reč. Nepodarilo sa mu to. Cigáni si svoje zvyky, tradície a hlavne jazyk zachovali.

Je správne zakazovať niekomu hovoriť rodným jazykom? Je správne, aby sme niekoho nútili zmeniť svoje zvyky a tradície? Ako je to v našej republike v súčasnosti?

Hymna a vlajka

V Európe žije 7 až 14 miliónov Rómov. Na Slovensku okolo 400 tisíc. V roku 1971 sa v Anglicku konal prvý Svetový kongres Rómov. Rómovia sa spoločne dohodli na svojej hymne a vlajke. Na kongrese bola vztýčená rómska vlajka a prvýkrát sa spievala rómska hymna.

Hudobný podklad rómskej hymny Opre Roma (Hor' sa, Rómovia) tvorí rómska ľudová pieseň. Text napísal Jarko Jovanović Jagdino.

Spomenieš si, kto napísal slová našej slovenskej hymny a na melódiu ktorej ľudovej pesničky sa spieva?

Pozorne počúvaj. Nezabudni, počas znenia hymny sa máme správať dôstojne. Rómovia v triede poznajú slovenskú hymnu. Mohli by sme sa naučiť spoločne tú ich.

Medzinárodná rómština

Gelem gelem lugone dromenca
Maladilem baxtale Rromenca
A, Rromale, katar tumen aven
E caxrenca bokhale chavenca

A, Rromale! A, chavale!

Východoslovenská rómština

Gejľom gejľom le bare dromenca
Arakhľom man bachtale Rromenca.
Jaj, Romale, khatar tumen aven
le cerhenca, bokhale čhavenca?
Jaj Romale! Jaj, čhavale!

Rómska vlajka

Slovenský preklad

Šiel som, šiel som ďalekými cestami,
stretol som tam šťastných Rómov.
Oj, Rómovia, odkiaľ prichádzate
so stanmi a hladnými deťmi?
Oj, Rómovia, oj chlapci!

Zvyky a obyčaje Rómov

Rómovia nevlastnili pôdu, nemali stále obydlia. Kočovali na vozoch, od dediny k dedine a ponúkali svoje služby. Boli výborní kováči.

„Róm môže byť chudobný ako kostolná myš, ale jedla musí mať dost' aj za cenu, že zajtra mu neostane nič.

“

„Rom šaj avel čoro sar khangerakro mišos, aľe o chabena les musaj te avel dos he vaš kada, kaj tajsja leske na ačbola nič.“

Naši rómski spolužiaci sa už oboznámili so zvykmi a obyčajami našimi, ako oni hovoria „gadžovskými“. Poďme nahliadnuť do ich zvykov.

Rómovia nežili na jednom mieste, kočovali, a preto sa ich zvyky a obyčaje neviazali k ročným obdobiam ani k prácam na poli. Ich zvyky sa viažu k rodinným udalostiam.

Čo je to rodinná udalosť? Bol si už na nejakej?

KRSTINY

Narodenie dieťaťa je pre rodičov najkrajšia udalosť v ich živote. Platí to aj v rómskych rodinách. Väčšina Rómov je kresťanskej viery, preto dávajú svoje detičky pokrstiť. Kým nie je krstené, je vystavené urieknutiu, má nepokojný spánok. Krstom je dieťa dávane pod božiu ochranu. V kostole dieťaťko drží na rukách krstný otec.

Pre Rómov je veľká urážka, ak sa krstenie odmietne. Krstní rodičia sa stávajú váženými členmi rodiny. V závažných životných situáciách si kmotrovci nezištne pomáhajú. Prinášajú oblečenie na krst a do perinky vkladajú darček – peniaze, zlaté náušnice alebo retiazku. Pri stolovaní majú čestné miesto. Najprv ponúkajú jedlo najstaršiemu mužovi, potom kmotrovcom, rodičom a nakoniec ostatným hosťom. Hostia prinášajú rodičom dieťať a rôzne darčeky a prajú všetkým veľa zdravia a šťastia. Aj kňaz, ktorý dieťa krstil, je obdarovaný darčekom.

Aj keď je rodina chudobná, urobí maximum, aby sa nezahanbila a pripravila bohaté stoly. Čím viac môžu rodičia dieťaťka ponúknuť, tým väčšiu úctu preukazujú. Ku krstinám patrí tiež dobrá hudba a pitie. Veselie trvá aj niekoľko dní.

Na hostine si každý berie zo stola to, na čo má práve chuť. Dnes na stole nájdete tanieri plné pečených kuriatok, pečeného mäsa, pikantných príloh, sladkostí a dobrého pitia. Okrem toho sa podávajú varené jedlá niekoľkých chodoch: slepačia polievka s rezancami alebo kapustnica s klobásou, ostrý guláš a jedlá prispôsobené krajo­vým zvykom.

Bol si už na krstinách. Porozprávaj nám o tom. Majú niečo spoločné rómske zvyky s nerómskymi ?

Prejdi do pracovného zošita, nájdi si list Zvyky a obyčaje. Snaž sa vypracovať všetky úlohy.

Dva žetóny a jeden žolík ťa iste potešia.

Podme sa pozrieť k Rómom na **svadbu- mangavipen**.

Väčšina Rómov sú kresťania a aj svadba sa nesie v duchu kresťanstva. Rómovia veľa zvykov prebrali od „gadžov“, preto sa niektoré časti svadby podobajú na tie „gadžovské“. Keď Rómovia žili v osadách, vládol tam určitý rodový poriadok a platili pravidlá, na ktoré dohliadal tzv. richtár osady „vajda“. Ten tiež pripravoval a vykonával ohlášky.

Vieš, čo sú ohlášky?

Vajda, richtár bol väčšinou jeden z najstarších a najváženejších mužov v osade. Mal právo riešiť a rozhodovať vzájomné spory medzi Rómami. Každá osada mala svoj poriadok až do doby, kedy sa Rómovia začali sťahovať za prácou a vidinou lepšieho života z osád do dedín a miest.

Rómovia mali zvyk (a doposiaľ niekde majú) hľadať nevestu alebo ženícha pre svoje deti už v detstve (deti boli zaslúbené rodom).

Nie je to nič neobvyklého. Tak robili aj naši predkovia. Už keď boli deti malé, ich rodičia si dohadovali manželstvá. Králi, šľachta a bohatí ľudia týmto spôsobom chránili svoj rod a majetok. Keď si rodiny deti zaslúbili, správali sa k sebe navzájom ešte úctivejšie a s väčším rešpektom. Rómovia považovali a považujú za šťastnú tú rodinu, kde vyrastalo viac detí.

Páčilo by sa ti, keby ti rodičia vybrali nevestu alebo ženícha bez tvojho súhlasu?

Keď mladej dvojici nadišiel čas k ohláskam, začala sa chystať svadba, ktorá bola a je u Rómov veľkou udalosťou. Rómovia ponúkali svadobným hosťom všetko, čo doma mali a boli ochotní sa aj zadlžiť, len aby hostia boli dostatočne uctení a pohostení. Svadba začínala v dome rodičov nevesty, ktorá sa pripravovala do svadobných šiat za pomoci slobodných dievčat (družičiek) a za sprievodu rómskych piesní, ktoré si dievčatá spievali. Keď bola nevesta upravená, mohol prísť do domu tzv. staršina so ženíchom. Bol to väčšinou krstný otec nevesty (kmotor), ktorý mal morálne právo predať svoje krstňa - nevestu - ženíchovi. Za ženíchom stáli jeho rodičia a za nimi ostatní hostia. Staršina - vajda predniesol reč k rodičom nevesty, žiadal ich o „vyňatie“ nevesty z rodičovskej starostlivosti. S úctou ďakoval za doterajšiu nevestinu výchovu a lásku a predal nevestu ženíchovi.

Je to krásny a dojímavý zvyk nielen pre rodinu, ale aj pre hostí. Slzy rodičov i nevesty sa zapili kalíškami slivovice alebo vína. Po tomto obrade sa išlo so všetkou slávou na úrad alebo do kostola, kde novomanželia odovzdali sľub Bohu. Od tej chvíle sa mohli považovať za muža a ženu. Od tej chvíle boli rómskym spoločenstvom považovaní za manželov, ktorí spolu môžu žiť a plodiť deti. Občianska alebo cirkevná **svadba - bijav** sa zvyčajne konala až po niekoľkých rokoch, keď už mali spolu jedno či dve deti.

Manželstvo bolo na celý život: rozvod bol možný len vo výnimočných prípadoch.

V knihe rómskych rozprávok od Terézie Fabiánovej a Mileny Hübschmannovej nazvanej Čavargoš – *Tulák* je zachytená rómska svadba.

Pozorne počúvaj úryvok z nej, čaká ťa vypracovanie pracovného listu.

„SVADBA

PO STARODÁVNU“

Keď sa mladomanželia vrátili z kostola, prisahali si ešte raz po rómskom spôsobe. Rómsky starosta im zviazal ruky červenou šatkou, nalial ženíchovi

. Nevesta a ženích stoja na šatke. Od otca ženícha prijímajú prvý spoločný chlieb.

do dlane pálenku a ženích sa dal napit' neveste. Potom nalial starosta do dlane pálenku neveste a tá sa zasa dala napit' z dlane ženíchovi.

Po obrade im požehnal:

„Žite spolu ako tá čierna zem s čiernym chlebom! Neurobte nikdy druhému hanbu! A tak ako Pánboh rozsvietil slnko, aby ste nikdy v živote nezablúdili a nezišli zo správnej ľudskej cesty. Potom sa zase spustila hudba, družba obchádzal okolo s tanierom a svadobčania hádzali peniaze na tanier. Potom išli jeden po druhom s nevestou tancovať.“¹

Po návrate z kostola bola pripravená bohatá svadobná hostina. Chystala sa s príbuzenstvom aj niekoľko dní dopredu.

Hudba sprevádzala celú hostinu. Hrala pri príchode svadobčanov a musela každého chytiť za srdce. Najskôr sa zahrало mladému páru a hromadne sa pripilo na lásku a šťastie. Po sviatočnom chode, ktorý svadobčania jedli z jedného taniera a nevesta krmila ženícha, sa miestnosti. Družba držal sito alebo klobúk a

nevesta vydala doprostred

svadobčania si kupovali sólo tanec s nevestou. Sólo považovali za česť. Až potom začala zábava v plnom prúde. Kto by odolal rómskej muzike a krásnym rómskym piesňam? Pre Róma to bolo a je celkom nemožné.

¹Zborník referátov z vedeckej konferencie Múzeá a etniká k roku tolerance, 22.6.1995 v SNM- Etnografické múzeum Martin, Vydavateľstvo SNM, Bratislava 1996

Rómska kuchyňa

Rómovia boli chudobní a žili v skromných podmienkach. Príprava rómskych jedál nie je náročná. Suroviny sú ľahko dostupné, ale aj napriek tomu sú to jedlá nápadité a chutné.

V minulosti domáca pani nemala ani váhu. Suroviny sa odmeriavali obsahom nádob či počtom dlaní. Iste poznáš výraz „za hrst“ múky. Pri príprave tradičných jedál sa týmto spôsobom odmeriavajú suroviny aj dnes. Gazdiné mali dobrý odhad.

Ako bolo kedysi, aj dnes platí zásada, že každá rómska matka sa snaží ponúknuť svojej rodine a priateľom prehnané množstvo jedla. Akoby chcela zahnať strach z veľkého hladu, ktorého si Rómovia v minulosti užili viac ako dosť. Preto je jedlo pre Rómov dôležitejšie než to, aby sa obklopovali novými vecami.

Na prípravu jedál sa používala prevažne múka, strukoviny a mliečne výrobky - tvaroh, syr. V bohatších rodinách sa na stole z času na čas objavili aj údeniny. Menej častejšie boli jedlá z mäsa. Rómovia nikdy nejedli mačky, psy a kone. Kôň je súčasťou rómskej duše – symbol, ktorý pre nich znamená voľnosť, silu, priateľstvo a dôležitú

Rómska kuchyňa

pracovnú silu, ktorá im zaistuje obživu. Dokiaľ boli Rómovia nútení žiť na okrajoch miest a dedín, jedlo pripravovali väčšinou na otvorených ohniskách alebo v provizórnych pieckach zostavených z kameňov, na ktorých mali kovovú platňu.

Aj keď jedlá boli pripravované v provizórnych a skromných podmienkach, gazdinky sa snažili udržať čistotu v prírodnej kuchyni. Jedlá museli byť „čisté“, chutné a sýte. Varili hlavne ženy, ktoré mali povinnosť udržiavať celú domácnosť, starať sa o deti a o starých rodičov. Dnes sa kuchárskeho remesla „chytajú“ aj muži, ktorí varia výborné jedlá z mäsa. Rómovia väčšinou nemali peniaze na to, aby si kúpili všetko potrebné. Žili v prírode a boli s ňou dokonale spätí a jej dary dokázali naplno využiť. Boli vychýrení mastičkári a bylinkári. Liečiteľstvu sa venovali prevažne ženy - bylinkárky. Často sa však stávalo, že Rómovia boli nútení žobrať a boli odkázaní na stravu z milodarov od bohatších obyvateľov dedín a miest, ku ktorým prikočovali. Žobrať chodili ženy a deti.

Rómovia majú krásny zvyk – úctu k rodine, ktorú prejavujú bohatým stolom. Pokiaľ by domáci pán mal pocit, že hosť sediaci za stolom nie je dostatočne pohostený, je nesvoj. Urobí čokoľvek, len aby hosť odchádzal spokojný nielen na duši, ale i na chuti. A to i za cenu, že sám nebude jesť nič a že si na pohostenie požičia peniaze.

V minulosti boli základom potravy Rómov vnútornosti zvierat, ktoré si upravovali na rôzne spôsoby. Boli totiž najlacnejšie, a preto dostupné pre chudobných. Pri sedliackych zabíjačkách ich rómske ženy dostávali od gazdov. V jedálničku boli polievky z vnútorností zvierat, držková polievka, guláš z pľúcok, slezina na cibulke, držkový perkelt. Rómovia aj dnes obľubujú lacnejšie druhy mäsa a vedia z nich pripraviť chutné jedlá.

Najznámejšie rómske jedlo je jednoznačne gója.

Tú si uvaríme na budúcu hodinu. Chceš

Marikľa, Gója, bokele

Pred varením podľa receptu si pozorne prečítaj recept. Zisti, či máš všetky potrebné suroviny doma.

Gója:

Suroviny:

Hrubé bravčové črevo asi 1 meter

½ kg zemiakov

1-2 cibule

5-6 strúčikov cesnaku

Krupica alebo múka na zasypanie a spojenie zemiakov

Čierne mleté korenie a majorán

Postup: **vyčistené hrubé bravčové črevo sa otočí masťou stranou dovnútra. Nastrúhajú sa zemiaky na plnku, do ktorej občas pridajú krupicu alebo kukuričnú múku či ryžu. Plnka sa dochutí na kolieska nakrájanou usmaženou alebo surovou cibuľou, cesnakom a korením. Touto plnkou naplnené črevo sa potom uvarí vo vode. Gója bude chutnejšia, ak sa ešte v rúre zapečie do chrumkava. Môžeme uvarenú nakrájať na centimetrové kolieska a vyprážať na oleji či masle, získame ešte väčšiu lahôdku.** Podávať sa môže s feferónkami, uhorkami, či kyslou kapustou.

Jaternica plnená zemiakmi - v minulosti bola známa aj medzi chudobnými Slovákmi, no pre Rómov sa stala národným jedlom. Na Slovensku vo väčšine miest a obcí sa na rómskej svadbe spravidla ako prvé hlavné jedlo zvykla podávať gója.

Aké je národné jedlo Slovákov?

Oblíbené sú aj tradičné rómske posúchy nazývané **marikľa**. Ich príprava je veľmi jednoduchá: **múka sa zmieša s vodou, pridá sa soľ a na špičku noža sóda bikarbóna či kypriaci prášok na pečenie.** Vypracuje sa redšie cesto, ktoré sa vyleje na horúcu platňu sporáka alebo piecky. Môže sa pripraviť aj na liatinovej platni plynového sporáka. Placku po chvíli prevrátime nožom a opečie sa aj z druhej strany. V minulosti sa marikľa opekala na rozpálenom kameni priamo v ohnisku. Aj na Slovensku v niektorých oblastiach poznáme určitý druh placky, ktorá sa nazýva „podplamenník“.

Rómovia a oheň

Začínali sme v prírode a aj na koniec roka sa príroda stane našou učebňou a oheň naším spoločníkom.

Končíme tematický celok o Rómoch. Sedíme pri ohni. PREČO??

Oheň bol od nepamäti súčasťou ľudského života. Rómov sprevádzal oheň od narodenia po smrť. Oheň patrí k Rómom, ako patrí Zem k Slnku. Preto aj dnes každý Róm túži postáť pri ohni, zahľadiť sa do poskakujúcich plameňov a počúvať praskot horiaceho dreva. Róm, ktorý necíti túžbu po ohni, už nie je Rómom. Róm má veľkú búrlivú dušu, kde je uložená láska k ľuďom i láska k ohňu. Oheň znamená teplo, svetlo, bezpečie, rodinu i priateľov, ktorí sú v jeho blízkosti.

Má oheň niečo spoločné s pôvodom Rómov?

Zastavme sa na chvíľu, zadívajme sa okolo seba a premýšľajte len o všetkom peknom. Zaspievajme si vašu obľúbenú pieseň alebo len tak počúvajte praskot dreva. Oheň je tiež vášeň, oheň je pieseň, je tanec. Pozrite sa na poskakujúce plamene. Pri ohni sa veľmi dobre rozmýšľa, medituje, alebo len tak bez myšlienok sedí. Oheň vie spáliť smútok aj zlosť. Rozpáliť radosť aj lásku. Zlé myšlienky sa spália s praskajúcim drevom a vy odídete od ohniska očistení a spokojní.

Ako si sa cítil pri ohni?

Pri najbližšej príležitosti si skúste urobiť niekde na dvore, v záhrade alebo len tak v prírode malé ohnisko a nechajte rozhorieť plamene ohňa.

Oheň je neoceniteľným pomocníkom aj pri príprave jedál. Chuť, ktorú dávajú jedlu plamene ohňa, nič nenahradí. Či už na ňom pripravujeme údeninu a mäso, zemiaky pečené v šupke, jabĺčko, plávku, prastaré rómske lokše či iné dobroty.

Blížia sa prázdniny. Spolu s kamarátmi si iste založíte niekde ohníček. Musíme dávať pozor:.

„Oheň je dobrý sluha, ale zlý pán.“

Pracovný list

Naši susedia

1. Rómovia pokladajú S..... za svojho otca. Ich matkou bola Rómovia majú preto tmavú pokožku lebo ich matkou bola

Slnko dalo Rómom do daru a Na znak spojenia Rómov so slnkom Rómovia často a vystierajú..... k Slnku.

Parni Gadži opustila Slnko preto, že nechcel na svoje deti.

Ako prijali Rómovia biele deti Parni Gadži na Zemi? Ako sa správali deti Parni Gadži po príchode k matke Zemi?.....

..... Začali si Zem.....

2. Nakresli ilustráciu- obrázok o legende. Príbeh si zaslúži peknú ilustráciu. Verím, že aj tvoja bude pekná.

3. Do rolky napíš ponaučenie z príbehu o Aničke, ktoré by si chcel odovzdať iným.

A scroll-like template for writing a lesson learned. It features a dashed border with decorative loops at the top and bottom. Inside, there are five horizontal lines for text.

1. Koľko Rómov žije podľa tvojho odhadu v Európe?..... .

Pomôcka: (na Slovensku ich žije asi 400 tisíc).

2. Vypočítaj, koľko rokov majú Slováci svoju hymnu a vlajku. Rómovia

.....

Výsledok -----

3. Podľa prekladu rómskej hymny do slovenčiny nájdí pomenovanie:

deti v rómskom jazyku..... muži v rómskom jazyku cesty

4. Vymysli so spolužiakom jeden veršík triednej hymny.

.....

.....

.....

.....

5. Prepíš do bodkového riadku rómsku hymnu a do čiarkového jej preklad.

.....

.....

.....

.....

6. Čo znamená modrá farba na rómskej vlajke?

.....

. Čo znamená zelená farba na rómskej vlajke?

.....

Prečo majú Rómovia vo vlajke koleso?

.....

1. Rómovia nemajú toľko zvykov ako my. Prečo? Z akého dôvodu?.....

.....

2. Najvýznamnejšie rodinné udalosti u Rómov sú a

3. Pre Rómskych rodičov by bola najväčšia urážka ak im niekto odmietne.....

..... . Krstní rodičia sa stávajú v rodine

..... . Hostia prinášajú dieťaťku rôzne alebo

4. Kedysi bolo zvykom, že rodičia už v detstve

Ohlášky snúbencov vykonáva Svadbu pripravovala celá

Nevesta sa..... do svadobných šiat za pomoci.....

..... odpytuje nevestu od a ďakuje im za jej

. Rómska svadba trvala aj Rodina ponúkala hosťom

..... aj za cenu, že sa

5. Pokús sa vlastnými slovami opísať rómsku starodávnu svadbu.....

.....

.....

.....

.....

.....

6. Nakresli ilustráciu zo svadby po starodávnu.

Vstupný dotazník

Rómski žiaci majú niektoré otázky formulované inak, sú vyznačené zelenou farbou.

Chlapec..... dievča.....

odpovedáš „áno“ alebo „nie“

Vieš akú vlajku majú Slováci Rómovia
Poznáš hymnu Slovenskej republiky Rómovia
Poznáš slovenskú pesničku rómsku
Poznáš typické slovenské jedlo rómske jedlo
Vieš kto je Zuzana Smatanová Ján Berky Mrenica
Čítal si už nejakú slovenskú rozprávku rómsku
Poznáš históriu Slovákov Rómov
Poznáš zvyky a obyčaje Slovákov Rómov
Spočítaj si prvý rad áno nie druhý rad áno nie.....

Na tieto otázky odpovedáš zakrúžkovaním odpovede, ktorá sa ti najviac páči.

1. Prečo ti v druhom rade vyšlo nízke číslo odpovedí áno.

a) Nepoznám odpoveď, lebo ma nezaujímajú Rómovia

b) Nepoznám odpoveď lebo o Rómoch nič neviem

2) Rómski spolužiaci sa učili doposiaľ o dejinách tvojich predkov, slovenské pesničky, tance, variť slovenské jedlá.

Myslíš si, že by ste sa mali učiť aj o rómskych dejinách, rómske pesničky, zvyky, uvariť ich tradičné jedlá.

Áno mali.....,asi by sme sa mali.....,nie, nemali..... asi by sme sa nemali.....

3) Učíš sa o dejinách Slovákov, slovenské pesničky, tance, variť slovenské jedlá.

Myslíš si, že by ste sa mali učiť aj o rómskych dejinách, rómske pesničky, zvyky, uvariť ich tradičné jedlá.

Áno mali.....,asi by sme sa mali.....,nie, nemali..... asi by sme sa nemali.....

3)Učíš o histórii Slovenska, slovenské pesničky, tance, variť slovenské jedlá.

Myslíš si, že Rómovia majú právo učiť sa aj o histórii Rómov, rómskych osobnostiach, zvykoch?

Áno majú.....,asi majú.....,nie, nemajú....., asi nemajú.....,

4) Myslíš si, že ak niekoho lepšie spoznáš, zlepši to vaše vzájomné vzťahy?

Áno zlepši.....,asi zlepši.....,nie, nezlepši....., asi nezlepši.....

5)Vo vašej triede je niekoľko Rómov. Keby si lepšie spoznal ich zvyky, kultúru, správanie zlepšilo by to vaše kamarátstvo?

Áno zlepši.....,asi zlepši.....,nie, nezlepši....., asi nezlepši.....,nebude to mať na naše vzťahy žiadny vplyv.....

5)Vo triede je vás niekoľko Rómov. Myslíš si, že ak tvoji spolužiaci lepšie spoznajú rómske zvyky, kultúru, správanie zlepšilo by to vaše kamarátstvo?

Áno zlepši.....asi zlepši.....,nie, nezlepši..... asi nezlepši....., nebude to mať na naše vzťahy žiadny vplyv..1....

6)Aké sú vo vašej triede vzťahy medzi Rómami a ostatnými spolužiakmi?

Kamarátíme sa..... ,nekamarátíme sa....., neznášame sa....., nezaujímame sa o seba.....,

Výstupný dotazník

Vieš akú vlajku majú Rómovia

Poznáš hymnu Rómov?

Poznáš rómsku pesničku

Poznáš typické rómske jedlo

Vieš kto je Ján Berky Mrenica

Čítal si už nejakú rómsku rozprávku

Poznáš históriu Rómov

Poznáš zvyky a obyčaje Rómov

1) Robilo ti problém učiť sa o Rómoch?

Nie....., asi nie....., neviem....., áno....., asi áno.....

3)Bol tento tematický celok pre teba

Zaujímavý....., poučný....., nezaujímavý....., neviem.....,nudný.....,

4)Učíš o histórii Slovenska, slovenské pesničky, tance, variť slovenské jedlá.

Myslíš si, že Rómovia majú tiež právo učiť sa aj o histórii Rómov, rómskych osobnostiach, zvykoch?

Áno majú.....,asi majú.....,nie, nemajú....., asi nemajú.....,

4) Myslíš si, že ak niekoho lepšie spoznáš, zlepší to vaše vzájomné vzťahy?

Áno zlepší.....,asi zlepší.....,nie, nezlepší....., asi nezlepší.....

5)Vo vašej triede je niekoľko Rómov. Keď si lepšie spoznal ich zvyky, kultúru, správanie zlepšilo to vaše kamarátstvo?

Áno zlepšilo.....,asi zlepšilo.....,nie, nezlepšilo....., asi nezlepšilo.....,nemá to na naše vzťahy žiadny vplyv.....

5)V triede je vás niekoľko Rómov. Myslíš si, že keď tvoji spolužiaci lepšie spoznali rómske zvyky, kultúru, správanie zlepšilo to vaše kamarátstvo?

Áno zlepšilo.....,asi zlepšilo.....,nie, nezlepšilo....., asi nezlepšilo.....,nemá to na naše vzťahy žiadny vplyv.....

6)Rómski spolužiaci dosahovali dobré výsledky, Čo si myslíš, prečo mali lepšie známky?

.....

.....

.....

.....

6) Aj Rómovia ste dosiahli veľmi dobré výsledky v teste. Prečo? Napíš mi svoj názor.

.....
.....
.....
.....

7) Má sa v regionálnej výchove aj v budúcnosti učiť tento tematický celok?

Áno má....., asi áno....., nie nemá....., asi nie....., je mi to jedno.....

Aj táto odpoveď ma potešila, žiaci si uvedomujú potrebu vzájomného spoznávania.

8. Napíš, čo ťa najviac zaujalo v projekte.

.....
.....

Záverečný test

Čo som si zapamätal?

Meno.....

Pracuj pozorne, aby tvoja práca dosiahla čo najvyšší počet bodov.

Neponáhľaj sa, **práca chvatná, málo platná.**

1) Rómovia majú svoje rozprávky a legendy. Podľa jednej legendy sú Rómovia deti:

otca a matky

2) Majú Rómovia vlastný štát?

a) majú v Indii

b) majú samostatný štát Rómsku republiku

c) nie, nemajú

3) Rómovia žijú po celom svete. Kde ich žije najviac?

a) v Ázii

b) v Amerike

c) v Európe

4) Doplň chýbajúce slová

Mnohí európski panovníci sa správali k Rómom veľmi zle. Boli však aj takí akohabsburskí panovníci **a jej** , ktorí sa pokúsili o trvalé usadenie Rómovia zdarma im Rómovia podľa nariadení cisára v 18.storočí **nesmeli medzi sebou** a používať

5) Vedci sa domnievajú, že Rómovia v Indii patrili ku skupine:

a) Dómov

b) Gipsy

c) Faraónov

d)

6) Aký dopravný prostriedok používali Rómovia pri kočovaní:

a)koče

b) vozy

c) šli pešo

7) Uved'te aké dali pomenovanie kočovným Rómom v Uhorsku:

- a) farahúni, Cigáni
- b) Cihan, Indovia
- c) Gypsies

8) Keď Rómovia putovali v skupinách Európou, ich vodcovia postupne prijímali označenie podobné titulom svetských vojvodov. Zo slova vojvoda vznikol názov pre vodcu rómskej skupiny:

- a) richtár
- b) diľino
- c) vajda

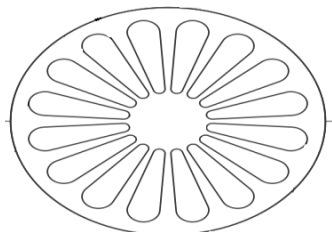
10) Doplň slová do viet

Spoločné pomenovanie Róm sa prijalo na S.....
..... . Konal sa v meste L.....n . Prvýkrát bola vztýčená
..... a spievala sa

11) Je to pravda, že v preklade termín „Róm“ znamená tulák? Správnu odpoveď podčiarkni.

- a) áno
- b) nie

12) Dokresli a vyfarbi rómsku vlajku.

13) Čo symbolizuje modrá farba na vlajke?

.....

Čo symbolizuje zelená farba?

14) Na vlajke sa nachádza koleso.

- a) Je symbolom kočovného života Rómov
- b) Je symbolom kováčskej šikovnosti Rómov
- c) Také isté koleso je aj na štátnej vlajke Indie, pravlasti Rómov

15) Oprav chyby (v texte ich je 9)

Keď sa mladomanželia vrátili z obchodu, prisahali si ešte raz po rómskom spôsobe. Otec im zviazal ruky čiernou šatkou, nalial ženíchovi do dlane vodu a ženích sa dal napíť neveste. Potom nalial otec do dlane pálenku družičke a tá sa zasa dala napíť z dlane ženíchovi.

Po obrade im požehnal:

„Žite spolu ako tie holúbky s čiernym chlebom! Robte druhému hanbu! A tak ako Pánboh rozsvietil slnko, aby ste nikdy v živote nezablúdili a nezišli zo správnej ľudskej cesty. Potom sa zase spustila hudba, družba obchádzal okolo s košíkom a svadobčania hádzali dary na tanier. Potom išli jeden po druhom s nevestinou matkou tancovať.“

16) Ktoré z uvedených sú typické rómske jedlá:

- a) bokele, palacinky a pizza
- b) držková, guláš s plúdok, goja, bokele
- c) bokele, čavale, mašugy

17) Podčiarkni mená rómskych osobností a umelcov.

Patrik Vrbovský Zagorová Ján Berki Mrenica Richard Ricco Šakozi
Mudr. Ján Cibul'a Tomáš Podhorský Katarína Knechtová Igor Kmeťo

Ak máš chuť, napíš mi či bol pre teba tematický celok Žime spolu užitočný. Zmenil sa tvoj pohľad na svojich rómskych spolužiakov? Rozumieš si s nimi lepšie? Lepšie chápeš ich správanie chuť k spievaniu....?

Za tvoju ochotu ti ďakujem.

Celkový počet bodov : 40

Tvoj počet získaných bodov:.....

hodnotím ťa známkou.....

Bibliografické odkazy a internetové zdroje

Obrázkové prílohy tematického celku Žijeme spolu:

<http://www.rommuz.cz/2013/06/28/stala-expozice/>

<http://www.bing.com/images/search?q=romathan&FORM=HDRSC2>

Bibliografia tematického celku Žijeme spolu:

1. SABOLO, Jozef: *Učiteľská stránka Jozefa Sabola* [online]. Virtuálna knižnica. [citované 13.1.2014]., dostupné na internete: http://www.jozefsabol.sk/sabol_romske_realie.html
2. *Zborník referátov z vedeckej konferencie Múzeá a etniká k roku tolerancie*, 22.6.1995
v SNM- Etnografické múzeum Martin, Vydavateľstvo SNM, Bratislava 1996
3. *ROMALE.SK* [online], [citované 3.4.2014]dostupné na internete:
<http://romale.sk/newsread.php?newsid=>
4. <http://romove.radio.cz/cz/clanek/22954>